

До 102-ї річниці з дня народження Провідника ОУН

Степан Бандера і далі залишається в Україні «суперечливою», неоднозначно трактованою фігурою. Хоча, якщо розібратися, то це цілком цілісний, однозначний (для українців — однозначно позитивний) історичний персонаж. І те, що він залишається для більшості з нас «суперечливим», «неприйнятним» — передусім проблема самих українців, зокрема нерозуміння ними справді вартісних моментів своєї історії.

Хоча радянська пропагандистська машина цілеспрямовано очорнювала С.Бандеру, не зупиняючись навіть перед цинічним обманом, «бандерівство» так і не вдалося витравити. Це, зокрема, показало телешоу «Великі українці», що свого часу проводилося на каналі «Інтер». Реально саме С.Бандера став «українцем №1». Хоча певні сили (звісно, які) зробили все, аби представити інший результат. Та навіть при сфальсифікованому результаті виявилось, що провідник ОУН має шалену популярність.

Як пояснити це? Адже про С.Бандеру маємо вкрай мало вартісних, партійно не заангажованих публікацій (особливо таких, які були б розраховані на широку публіку). Серед них можу відзначити хіба що книгу Галини Гордасевич «Степан Бандера: людина і міф». (До речі, ця авторка більшу частину свого життя прожила на Донбасі). Не маємо також наукової біографії С.Бандери. Хоча питання про це піднімалося. Словом, про С.Бандеру абсолютна більшість українців (навіть його прихильники) мають приблизне уявлення.

Та все ж свідомі українці інстинктивно відчують: С.Бандера — їхній герой. І вони ладні з гордістю носити ім'я бандерівців.

КОМПЛЕКС НАПОЛЕОНА?

Трапляється, великими людьми стають зовсім невеликі люди (принаймні на зріст). А ще трапляється, що ці великі були незугарні на вигляд, мали проблеми зі здоров'ям і т.д. і т.п. Ледь не з дитинства їм доводилося в нерівних умовах змагатися зі своїми ровесниками, доводити, що вони чогось варті. Для одних людей вади, якими наділила їх природа, стають своєрідним прокляттям. У них опускаються руки. Інші, навпаки, приймають виклики природи. І в цій борні загартовують себе.

До останніх належав С.Бандера.

Народився він 1 січня 1909 р. в селі Старий Угринів (нині Калуський район Івано-Франківської області). Його батько був греко-католицьким священиком. У часи створення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) обирався послом до

Національної Ради, власне, парламенту цієї держави. Під час польсько-української війни 1919 р. став капеланом Української Галицької Армії (УГА). Разом з її вояками терпів незгоди воєнного життя. С.Бандера так писав про це: «Мій батько перебув всю історію УГА на «Великій Україні» (тобто на Наддніпрянщині) в роках 1919—1920, боротьбу з більшовиками і біломосковськими військами, тиф. До Галичини він повернувся літом 1920 р. Спершу укривався перед польськими офіційними органами, з огляду на переслідування ними українських політичних діячів». Невдовзі після воєнних лихоліть, у 1922 р., померла від туберкульозу його дружина, лишивши на нього семеро дітей. Степан був другою дитиною в сім'ї.

Певно, дитинство С.Бандери назвати радісним складно. Сільська глибинка, воєнне лихоліття, нестатки, рання смерть матері. До того ж Степан мав погане здоров'я. У нього був ревматизм суглобів. Йому навіть відмовляли ноги і він втрачав можливість ходити. Ця хвороба не покидала його протягом усього життя. На деяких фотографіях бачимо Степана з паличкою. Однак С.Бандера навчився боротися з цією хворобою. Що тут було головним: цілеспрямований характер, сила волі, віра в ідею, «вище покликання»? Про це можемо лише гадати.

Мимоволі напрошується паралель з одним радянським героєм — письменником Миколою Островським, який важко хворів. Як і С.Бандера, мав проблеми із суглобами. Був ніби дуже ідейний та цілеспрямований. А хвороба в нього прогресувала, і помер він у молодому віці. На відміну від С.Бандери!

Може, ідея була «не та»? Розумію, дехто скаже: мовляв, порівняння некоректне. Хоча чому? Відомі випадки, коли віра допомагала людям боротися з недугами.

С.Бандері, саме зважаючи на його проблеми зі здоров'ям, відмовили в прийомі до Пласту — української скаутської організації, яка робила ставку на фізичне загартування й патріотичне виховання молоді. Степан все таки добився, щоб його прийняли в Пласт. І змолоду дружив зі спортом. Навіть відомий його арешт 14 червня 1934 р. відбувся при «спортивних обставинах». Поліція заарештувала С.Бандеру тоді, коли він збирався грати в теніс.

Середню освіту С.Бандера здобував у Стрийській українській гімназії. Хворобливий, низькорослий хлопець, звісно, мав мало шансів завоювати увагу й повагу товаришів. Та все ж це йому вдалося. Зі спогадів випливає, що він мав незалежний характер, міг, відстоюючи свою позицію, піти на конфлікт із вчителями. Водночас, учився добре. Тому йому ставили високі оцінки, незважаючи на конфліктність.

У старших класах гімназії С.Бандера прилучається до підпільного українського націоналістичного руху. Можна дошукуватися різних причин того, чому він це зробив. Певну роль зіграла позиція батька, свідомого українця, виховання в сім'ї, атмосфера, яка панувала в Стрийській українській гімназії, вплив старшого товариша С.Бандери, його тезки Степана Охримовича. Останній і прилучив Степана до націоналістичного руху. Однак, на нашу думку, далеко не останню роль у цій справі відіграв юнацький максималізм, прагнення до героїчного, намагання самоствердитися.

Цікаво, що С.Бандера свідомо готував себе для мучеництва заради ідеї. Відомий такий факт: у 15 років, довідавшись про мученицьку смерть української націоналістки Ольги Басараб, Степан вирішив «поекспериментувати», довідатись, чи зможе він витерпіти катування. З цією метою почав заганяти собі голки під нігті. За цим заняттям застала його сестра Володимира. Потім, за свідченням товаришів, С.Бандера, уже навчаючись у Львівській політехніці, бив себе ременем, припікав пальці, защемляв їх у одвірках дверей і т.п.

Тобто він знав, що може потрапити у в'язницю. Знав, які там насильства чинять над українськими націоналістами. Зокрема, згадуваного його товариша С.Охримовича польська поліція забила до смерті. Тому С.Бандера готувався до цього. Можна в цьому свідомому мучеництві побачити й відгомін християнських ідей. Адже, виховуючись у священицькій родині, Степан знав життя святих, те, як святі усмиряли муками своє тіло і страждали заради християнства. Такі приклади могли бути для нього взірцем.

ЧИ БУВ С.БАНДЕРА ТЕРОРИСТОМ?

Звісно, зараз слово «терорист» має вкрай негативну конотацію, а боротьба з тероризмом проголошується ледь не проблемою №1. Однак тероризм — непросте й далеко не однозначне явище. Зокрема, воно стало «доброю традицією» на теренах деспотичної Російської імперії. До терору вдавалися різні революціонери — соціальні, національні. Нагадаймо: до смертної кари за тероризм був засуджений рідний брат «вождя світового пролетаріату» В.Леніна, Олександр Ульянов. Терор широко використовували російські есери. Та й більшовики не гребували ним. Наприклад, не менш значимий «вождь пролетаріату» Й.Сталін у молоді роки здійснював грабіжницькі «експропріаційні акти» (екси), добуваючи гроші для більшовицької каси.

У молоді роки займався терором Юзеф Пілсудський — вождь Польської держави міжвоєнного періоду, проти якої боровся С.Бандера. Ця держава тероризувала численне українське населення Галичини, Волині, Холмщини, Берестейщини, Підляшшя. Лише т.зв. пацифікація, коли українських селян без суду й слідства били, а то й забивали до смерті, чого вартувала! Не дивно, що на державний терор українські націоналісти відповідали індивідуальним політичним терором.

Не будемо зараз вдаватися до аналізу терористичної діяльності ОУН. Цьому треба було б присвятити окреме об'ємне дослідження. Зазначимо лише, що терор ніколи не був основною ланкою діяльності українських націоналістів. Зокрема, за часів, коли ОУН реально керував С.Бандера.

Але давайте повернемося до політичної кар'єри С.Бандери. Після закінчення гімназії він планував продовжити навчання в Українській Господарській Академії, що знаходилася в Подєбрадах, у Чехословаччині. Однак здійснити це не зміг, оскільки йому не виготовили закордонного паспорта. Польська влада дуже прискіпливо відстежувала діяльність свідомих українців і намагалася всіляко обмежувати їх. Перебувши рік вдома, він вступив на агрономічний факультет Львівської політехніки. Брав активну участь в українському

національному русі, в роботі різноманітних українських легальних організацій. Став членом ОУН. У 22 роки очолив пропагандистський відділ організації, у 23 став заступником крайового провідника, а в 24 сам очолив Крайовий Провід. Погодитись очолити Крайовий Провід ОУН — це майже підписати собі смертний вирок. Як правило, на цьому становищі люди перебували не більше року і гинули від рук польської поліції. Так, зокрема, сталося з попередниками С.Бандери, Юліаном Головінським та згадуваним Степаном Охримовичем.

Уже на початкових стадіях своєї діяльності в ОУН С.Бандера зарекомендував себе не як майстер терору, а як умілий пропагандист. Можливо, тут давалося взнаки походження зі священицької родини. Він засвоїв, що слово може бути найефективнішою зброєю. Принагідно відзначимо: сам С.Бандера терористичних актів не здійснював — лише готував окремі з них.

Пригадаймо основні моменти. У листопаді 1932 р. 11 бойовиків ОУН здійснили напад на поштове відділення в Городку поблизу Львова. То був типовий екс, спрямований на добування грошей для організації. Даний напад (до речі, його готував не С.Бандера) виявився невдалим. Двоє нападників були вбиті на місці. А двох, Василя Біласа й Дмитра Данилишина, арештувала польська поліція. Після скорого суду ці двоє були повішені. С.Бандера у день, коли відбувалася страта, організував акцію — у церквах Галичини задзвонили дзвони. Це було нагадування про мученицьку смерть бойовиків.

Ставши крайовим провідником ОУН, С.Бандера відмовився здійснювати екси. Підготовлені ним терористичні акти мали переважно політичний і відплатний характер.

Одним з найбільш відомих стало вбивство радянського дипломата Олексія Майлова в жовтні 1933 р. Здійснив його Микола Лемик. Перед цим терактом бойовик зустрічався зі С.Бандерою та Романом Шухевичем і отримав від них інструкції. Відповідно до цих інструкцій, він, здійснивши вбивство радянського консула у Львові (планувалося саме таке вбивство), мав здатися польській поліції й заявити, що цей замах здійснений на знак протесту проти Голодомору в Україні 1932—1933 рр. Правда, М.Лемик убив не консула, а спецуповноваженого ГПУ, який перевіряв роботу радянських консульств у Європі. Зрештою, це більше важило, ніж убивство консула. М.Лемик віддався поліції, а потім виступив на суді з відповідною заявою. Це, зрозуміло, викликало чималий розголос у Польщі.

Ще одним резонансним політичним терактом стало вбивство міністра внутрішніх справ Польщі Броніслава Перацького, здійснене 15 червня 1934 р. На совісті пана міністра були масові переслідування українців. Б.Перацький був особою, наближеною до Ю.Піلسудського, і міг реально стати наступником цього «начальника держави».

У самому теракті щодо Б.Перацького є чимало «дивних» моментів. Існує навіть така версія, що українських націоналістів просто використали противники цього впливового політичного діяча. Зараз не будемо розбирати ці версії — оскільки, знову ж таки, це окрема розмова. Зазначимо тільки, що саме вбивство Б.Перацького стало основним звинувачувальним моментом на варшавському суді 1935—1936 рр. проти С.Бандери та

інших оунівців.

Проте не політичні вбивства були головними в діяльності ОУН 30-х рр. ХХ ст. За ініціативою С.Бандери та під його керівництвом українські націоналісти провели низку успішних акцій. Зокрема, вдалося організувати широкомасштабну «шкільну акцію», яка охопила величезну кількість українських школярів Галичини. Було видруковано й розповсюджено 92 тисячі листівок і 6 тисяч брошур. На той час це був дуже великий наклад. Завдяки пропагандистській роботі вдалося зорганізувати учнів шкіл, які одночасно виступили проти польської мови викладання, традиції молитися польською мовою та польської державної атрибутики в школах Галичини.

Ще однією кампанією, ініційованою С.Бандерою, стала «антимонопольна акція». Вона полягала в бойкоті монопольних товарів — горілки й тютюну. З одного боку, ця акція мала на меті підірвати фінанси Польської держави. Адже для останньої торгівля горілкою й тютюном була важливим джерелом грошових надходжень. Окрім того, ця акція була боротьбою за здоров'я нації. До речі, сам С.Бандера ніколи не вживав ні горілки, ні тютюну.

Також під керівництвом С.Бандери на Галичині почалася широкомасштабна акція вшанування могил січових стрільців, що загинули в боротьбі за незалежність України. Ці могили почали впорядковувати: ставили на них пам'ятники або хрести, обсаджували квітами, відправляли поминальні служби, влаштовували віча. У селах, де не існувало таких могил, насипали символічні, встановлюючи на них хрести.

Польська влада швидко зорієнтувалася, що це сприяє розвитку самосвідомості українців. Тому поліцейські та польські шовіністи нищили ці могили, скидали пам'ятники, зрубували хрести. Такі варварські акції часто здійснювали вночі. Тут мимоволі напрошується одна паралель. У розпал «перебудови» на батьківщині С.Бандери, в селі Старий Угринів, йому спорудили скромний пам'ятник. Проте доблесне радянське воїнство його підірвало. Після відновлення пам'ятника знову вчинило такий самий акт вандалізму. Думаю, коментувати не треба.

Та повернімося до особи С.Бандери. Можемо констатувати, що під його керівництвом діяльність ОУН на українських землях мала різносторонній характер. Бандеру не можна схарактеризувати як стовідсоткового терориста. Принаймні, Юзефа Пілсудського чи Йосифа Сталіна є більше підстав за «гріхи молодості» звинувачувати в тероризмі, ніж С.Бандеру. Правда, ці персони стали державними мужами і ніби тим самим «змили» з себе гріх тероризму. Хоча, знаходячись при владі, вдавалися до широкомасштабного державного терору, перед яким їхній «молодіжний» терор видається просто квіточками.

ШЛЯХ ДО СЛАВИ

Чому саме С.Бандера став найбільш знаним оунівським діячем, своєрідним символом українського націоналізму, відсунувши на задній план таких видатних особистостей, як Євген Коновалець чи Роман Шухевич, не кажучи вже про інші, «менш помітні», фігури? У цьому при бажанні теж можна побачити своєрідну загадку чи містику.

До кінця 1935 р. С.Бандера не належав до знаних осіб. Однак саме в кінці 1935-го — першій половині 1936 рр. про нього почали багато говорити й писати. Цьому сприяли два судові процеси — варшавський та львівський.

Після арешту 14 червня 1934 р. С.Бандеру почали допитувати, однак знайти якийсь компромат на нього слідству було важко. Сам же провідник ОУН мужньо тримався, нічого не виказуючи. Те саме стосувалося і багатьох інших арештованих його товаришів. Здавалося, інкримінувати йому якусь протизаконну діяльність не вдасться. Тим більше, що таке було не вперше: перед тим кілька разів С.Бандеру арештовували, але потім відпускали. Він воістину був блискучим конспіратором. Ніхто навіть не міг подумати, що цей невиразний студент політехніки є крайовим провідником ОУН. Однак стався збій. У другій половині 1934 р. до рук чеської поліції потрапили організаційні архіви ОУН, т.зв. «архів Сеніка». За нього відповідали Омелян Сенік та Ярослав Барановський. Через якийсь час цей архів опинився в руках польської поліції.

Загалом справа «архіву Сеніка» є однією з найзаплутаніших сторінок історії ОУН. До сьогодення правда так і не з'ясована. Існувала підозра, що цей архів здав Я.Барановський. Тим більше, виявилось, що його брат був агентом-провокатором польської поліції. Здача «архіву Сеніка» полякам стала сильним ударом для ОУН. Це допомогло польській поліції виявити, що С.Бандера є крайовим провідником. Саме в такій іпостасі він і постав у Варшаві на судовому процесі проти 12 оунівців, який відбувся з 18 листопада 1935 р. по 13 січня 1936 р.

Основним звинуваченням на цьому суді було вбивство Б.Перацького. Влада хотіла представити оунівців як обмежених та жорстоких терористів. Не дивно, що суд широко висвітлювала польська преса. Однак все вийшло навпаки. Вразила поведінка С.Бандери. Він дав зрозуміти, що не вважає себе громадянином Польщі і не визнає польських законів. На запитання про своє громадянство відповів: «Українське». Також відмовився виступати польською мовою, а сказав, що спілкуватиметься українською. Такі самі заяви зробила більшість підсудних.

С.Бандері відмовили в праві виступати українською. Іноді силою виводили з зали. Сам процес набув скандального характеру і фактично скомпрометував польську владу. На ньому С.Бандері винесли смертний вирок. Він зустрів його словами «Хай живе Україна!». Правда, потім цей вирок замінили довічним ув'язненням.

Проваливши судовий процес у Варшаві, польська влада спробувала взяти реванш у Львові. З 25 травня по 26 червня 1936 р. тут відбувався суд, де оунівцям висунули звинувачення — вбивство своїх: директора української академічної гімназії у Львові Івана Бабія та студента Якова Бачинського. Ці вбивства, особливо І.Бабія, були неоднозначно сприйняті в українському середовищі Польщі. Тому існувала надія, що оунівці постануть тут у край негативному світлі. Однак С.Бандера показав, що Я.Бачинський був убитий за те, що став провокатором-донощиком, а І.Бабій не лише співпрацював з польською владою, а й намовляв учнів своєї гімназії доносити поліції.

У Львові підсудним дозволили виступати українською мовою. Це вони використали сповна для пропаганди ідей ОУН. Вражав своєю поведінкою та словами С.Бандера. Дехто навіть казав, що від нього йшла якась надзвичайна сила. Був навіть випадок, коли в залі суду всі, включаючи поліцейських, суддів, встали, вітаючи провідника ОУН. Польський часопис «Ойчизна» так писав про нього: «Він низенького, маленького росту, худорлявий, лице молодого хлопчика, темноволосий, одягнений у чорне вбрання. Поводиться вільно й починає зізнаватися зрівноваженим голосом. Думки виявляє в ясній формі, з них видно, що це інтелігентна людина. Його зізнання роблять помітне враження. Цілий зал із зацікавленням слідкує за зізнаннями Бандери. Відчувається, що ця людина цілком не подібна до більшості підсудних».

Промовистим було останнє слово С.Бандери. Його варто навести хоча б частково: «Прокурор сказав, що на лаві підсудних засідає гурт терористів і їх штаб. Хочу сказати, що ми, члени ОУН, не є терористами. ОУН огортає своєю акцією всі ділянки національного життя. Про ці акції мені не дали говорити, навіть про мою власну діяльність... З розправи виходило б, що ОУН зводить свою діяльність головно до бойових акцій. Заявляю, що бойова акція не є єдиною і не є найпершою, але рівнорядною з іншими ділянками. Тому, що в цій залі розглядали атентати, які виконувала Організація, міг би хтось думати, що Організація не рахується з людським життям взагалі і навіть з життям своїх членів. Коротко скажу: люди, які весь час у своїй праці є свідомі, що кожної миті можуть самі втратити життя, такі люди більше, ніж хто-будь інший, уміють цінити життя. Вони знають його вартість, ОУН цінить дуже високо життя своїх членів, але наша ідея є в нашому понятті така велична, що, коли йде про її реалізацію, то не одиниці, не сотні, але й тисячі жертв треба посвятити, щоб її зреалізувати. Вам найкраще відомо, що я знаю, що наложу головою, і відомо вам, що мені давали змогу моє життя рятувати. Жиючи рік з певністю, що я втрачу життя, я знаю, що переживає людина, яка має перед собою перспективу в найближчому часі життя втратити».

Не думаю, що в даному випадку С.Бандера лукавив. Та, власне, для чого?

РОЗКОЛ ЧИ СПЕЦОПЕРАЦІЯ?

Саме після варшавського та львівського судових процесів про С.Бандеру почали багато говорити в Україні. Для свідомих українців, особливо молодих, він став людиною-легендою, символом безкомпромісної боротьби за українську ідею.

Проте ув'язнення С.Бандери вдарило по ОУН. Адже в його особі націоналісти мали чудового організатора, який не лише добре орієнтувався в ситуації, але й бачив перспективу. На посаді крайового провідника його заступив Лев Ребет, який поступався в своїх організаторських здібностях С.Бандері й почав зводити діяльність ОУН до просвітницької роботи.

Тому визріла думка влаштувати С.Бандері втечу з в'язниці. Звісно, зробити це було нелегко. Адже колишній провідник ОУН перебував у найважчих тюрмах Польщі, які мали посилену охорону. Спочатку його тримали у «Святому Хресті» біля Келець, потім — у тюрмі у Воронках.

Навесні 1938 р. Роман Шухевич запропонував план визволення С.Бандери з Воронків. Передбачалося, що звідти його легко переправлять через польсько-німецький кордон. План був схвалений, розпочалася підготовка. Однак трапилися дивні речі. 23 травня від рук радянського терориста Павла Судоплатова гине лідер ОУН Євген Коновалець. Це був наслідок складної операції, проведеної більшовицькою спецслужбою. Зараз в основному відомі її деталі.

Чому саме в 1938 р. стався цей замах? Думаю, особливої відповіді шукати не треба. У Європі пахло війною. Звісно, готувався до війни і Радянський Союз, сподіваючись в ході її «визволити» західноукраїнські землі, де діяла ОУН. Більшовицькі керівники розуміли, що це чи не єдина структура, яка здатна буде чинити їм на цих землях опір. Тим більше, що досвід підпільної боротьби ОУН мала чималенький. Убивство Є.Коновальця давало змогу дезорганізувати її роботу. Адже саме він створив цю структуру, користувався серед її людей беззаперечним авторитетом, зрештою, багато що в ній трималося на його особі.

І ось Є.Коновальця не стало. Закономірно, що виникло питання про вибори провідника-лідера ОУН. Стати ним мав усі шанси С.Бандера, якби... знаходився на свободі. Однак після вбивства Є.Коновальця вже згадуваний Я.Барановський наказує припинити підготовку втечі С.Бандері. Причому цей план розкривається, і С.Бандеру переводять у тюрму «Бригідки» до Бресту. «Чудеса» тривають далі. Виявляється, покійний Є.Коновалець залишив усний заповіт щодо свого наступника. Правда, про цей заповіт знає чомусь лише Я.Барановський, який, звісно, інформує про нього найближче оточення колишнього провідника. Але це ще не все. Наступником має стати Андрій Мельник, який... ніколи не був членом ОУН і десь близько десяти останніх років займався цілком мирною працею — керував маєтками митрополита Андрія Шептицького. Чи не єдиним виправданням такого наступництва могло бути те, що колись А.Мельник належав до соратників Є.Коновальця по зброї й навіть деякий час на початку 20-х рр. обіймав пост коменданта Української військової організації.

Можна собі уявити: людина, яка не знає специфіку роботи організації, яка далека від неї, — опиняється на її чолі. Зрозуміло, в такій ситуації не А.Мельник керував — керували ним. І, судячи з усього, основним керманичем був Я.Барановський. Логіка речей підказує, що цей «сірий кардинал» ОУН працював на чужинську спецслужбу. Інше питання — яку? Під час Другої світової війни ніби знайшли документи, які свідчили, що він працював на поляків. Хоча не виключено: його хазяями могли бути й німці, оскільки А.Мельник та його оточення почали виявляти пронімецьку орієнтацію.

Якраз напередодні нападу Німеччини та СРСР на Польщу, в серпні 1939 р., А.Мельника офіційно обирають головою проводу ОУН. Цей напад допомагає визволитися й С.Бандері. У той час він знаходився в Брестській в'язниці. До Бреста наближались як німецькі, так і радянські війська, під містом і в місті велися жорстокі бої. У такій ситуації тюремники полишили в'язнів. С.Бандері вдалося втекти. Спочатку він опинився у «визволеному» більшовиками Львові, потім — у Кракові.

Ознайомившись зі справами в ОУН, він побачив, що тодішнє керівництво організації взяло курс на перетворення її на таку собі «спокійну», малодієву структуру, яка мала опинитися на службі в німців. Спроби знайти порозуміння з А.Мельником закінчилися нічим.

У такій ситуації С.Бандера та його прихильники, які робили ставку на власні сили та революційну боротьбу, виступили проти «мельниківського» керівництва ОУН. Навесні 1941 р. вони у Кракові провели II Надзвичайний Збір організації, де обрали новий провід на чолі з С.Бандерою.

Як оцінити такі дії? Можна сказати: це був розкол. Далеко не всі пішли за С.Бандерою. Особливо нечисленні оунівські інтелектуали, які стали мельниківцями. Хоча, в принципі, це зрозуміло: цих інтелектуалів лякав радикалізм і приваблювала поміркованість.

Але, з іншого боку, існували серйозні ризики деградації ОУН. Треба віддати належне С.Бандері: він вчасно зрозумів їх і спробував мінімізувати. Зокрема, зумів зберегти частину ОУН, яка ладна була вести збройну боротьбу за Українську державу. Певно, без цієї бандерівської ОУН український визвольний рух у 40-х рр. не мав би такого розмаху.

ХТО СПІВПРАЦЮВАВ І ХТО БОРОВСЯ З НАЦИСТАМИ

Чи не найбільше звинувачень радянських пропагандистів щодо С.Бандери й бандерівців стосується нібито їхнього співробітництва з німецькими фашистами. При цьому «забуваються» очевидні дані, перекручуються факти, а в більшості випадків просто йде відверта брехня. Насправді українські націоналісти бандерівського крила були чи не найбільш послідовною антифашистською (точніше — антинацистською) силою в Європі — на відміну від західних демократій, які уклали з А.Гітлером 29 вересня 1938 р. Мюнхенську угоду, а також Радянського Союзу, що в 30-х рр. серйозно допоміг гітлерівцям посилити армію, а потім з вересня 1939 по 1941 рр. кріпив з ними «бойову єдність», здійснюючи захоплення (звиняйте — «визволення») значних територій у Центрально-Східній Європі. Треба сказати чесно: винними в страхіннях Другої світової війни є не лише німецькі нацисти та їхні союзники, винні також і західні демократії, і особливо СРСР. Усі вони в більшій чи меншій мірі співробітничали з гітлерівцями, підштовхуючи їх до агресивних дій.

До речі, питаннячко: коли почалася Друга світова? У західній історіографії утвердилася думка, що 1 вересня 1939 р., коли Німеччина напала на Польщу, а через 17 днів те саме зробив Радянський Союз. У такому датуванні є певний елемент пропаганди: воно допомагає «замазати» Мюнхенську угоду, звалявши вину за початок війни на Німеччину й СРСР. Натомість радянська історіографія акцентує увагу на іншій даті, 22 червня 1941 р., коли почалася т.зв. Велика Вітчизняна війна. І тим самим «замазується» майже двохрічна співпраця СРСР з нацистами.

Пригадаємо ще таке. Як відомо, першою анексією нацистської Німеччини став аншлюс Австрії в березні 1938 р. Однак це відбулося мирно, без збройних сутичок. Через рік, 14 березня 1939 р., у результаті Мюнхенської угоди, було ліквідовано Чехословаччину,

території якої відійшли до Німеччини та її союзників. І якщо чехи без опору прийняли німецьку окупацію, у Словаччині виникла маріонеткова союзна Німеччині держава, то на Закарпатті, яке входило до Чехословаччини, українці чинили збройний опір союзникам Німеччини — угорським агресорам. Цей опір зорганізували українські націоналісти. Фактично це й був початок Другої світової війни — принаймні для нас, українців.

У 1940 р., коли союзник нацистської Німеччини, Радянський Союз, віроломно напав на Фінляндію, С.Бандера пропонував створити загони українських націоналістів, які мали податися захищати Фінляндію. Цікаво, що А.Мельник виступив проти цього, бо, мовляв, такі дії не сподобаються Німеччині.

У 1940 — на початку 1941 рр. С.Бандера та його прихильники, передбачаючи, що конфлікт Німеччини та СРСР відбудеться в недалекій перспективі, зорганізували т.зв. Дружини Українських Націоналістів, більш відомі як батальйони «Роланд» і «Нахтігаль». Щоправда, це відбувалося при погодженні з німецькою владою і є чи не єдиним фактом співпраці бандерівців та нацистів. Звісно, кожна сторона тут переслідувала свою мету. Бандерівці сподівалися, що ці батальйони стануть зародком армії незалежної Української держави. Німці ж прагнули використати їх для боротьби з радянськими партизанами на теренах Білорусі. У 1942 р. ці військові формування були розпущені німцями, а багатьох їхніх солдатів за небажання продовжувати службу ув'язнили у львівській «тюрмі на Лонцького».

Завдяки Дружинам Українських Націоналістів було проголошено Акт відновлення Української Державності 30 червня 1941 р. у Львові. Однак це викликало негативну реакцію з боку німецької влади, в планах якої не було створення самостійної України. Провідних членів ОУН заарештували, і багато з них опинилося в концентраційних таборах. Серед них був С.Бандера, який з 5 липня 1941 р. по 27 вересня 1944 р. перебував у концентраційному таборі Заксенгаузен. В'язнями цього табору стали й інші діячі ОУН, у т.ч. мельниківці.

Бандерівці також організували похідні групи ОУН, в яких близько десяти тисяч підготовлених членів організації йшли за німецькими військами на Наддніпрянську Україну, творячи тут свої структури. Діяльність похідних груп аж ніяк не віталася нацистами. Чимало їхніх учасників були розстріляні гестапо.

Під час Другої світової війни усій родині Бандер довелося пройти важкий страдницький шлях. Батько С.Бандери, Андрій, після початку війни відмовився покидати рідне село, яке зайняли радянські «визволителі» — тоді бойові товариші німецьких нацистів. Кур'єрам свого сина, які спеціально були послані за ним, він сказав: «Що буде моїй громаді, то буде зі мною. Не маю релігійного, духовного права і не маю права як патріот український лишати громаду». Отця Андрія арештували енкаведисти, хоча ніякої вини за ним не було — лише те, що був українським патріотом та батьком С.Бандери. 8 липня 1941 р. йому винесли смертний вирок. Не дочекавшись п'ятиденного терміну, за яким підсудний має право подавати апеляцію, його розстріляли. Сталося це 10 липня в Києві.

Один з братів Бандер, Богдан, загинув у похідних групах ОУН на півдні України в 1941

р. Його смерть вважається справою гестапо. Правда, певних даних щодо цього немає. Інші два брати, Олександр та Василь, були закатовані в нацистському таборі Авшвіц (Освенцім). Звісно, ці факти замовчували радянські пропагандисти, як замовчуються вони і нині їхніми духовними нащадками.

Для повноти картини, що означала Друга світова для родини Бандер, — кілька слів про сестер Степана. Марта, Володимира й Оксана були заарештовані радянською владою й відбували покарання в таборах Гулагу. Їх привозили в Москву, водили по театрах та музеях, показували «успіхи» радянської влади. Від них вимагалось лише одного — зректись й засудити діяльність брата. Ніхто з них не пішов на це. Для них честь значила більше за благополуччя, — чого не скажеш про деяких нинішніх українських політиків та «відомих діячів».

Марта й Оксана прожили життя самі. Після ув'язнення їм не дозволили повернутися в Україну. Володимира ж на час арешту була матір'ю шести дітей. Коли вона разом з чоловіком-священиком перебувала на засланні, її дітей віддали в сиротинці (детдоми).

Звісно, утримуючи С.Бандеру в концтаборі, нацисти неодноразово пропонували співробітництво. Однак домовитися з ним не вдалося. Його відпустили наприкінці війни, коли Німеччина терпіла поразку за поразкою. Було сподівання, що при допомозі С.Бандери німці використають Українську Повстанську Армію. Однак реально ніякої співпраці між ОУН, УПА та нацистами так і не було.

ЗЛОЧИН І КАРА

Після закінчення війни С.Бандера знаходився на території Західної Німеччини, яка була під контролем США, Англії та Франції. При цьому його діяльність була строго законспірована і він часто міняв місця проживання. Навіть його діти (Наталка, Андрій та Леся) не знали, хто їхній батько. Така законспірованість була пов'язана з тим, що існувала вимога з радянського боку до західних союзників, щоб видати С.Бандеру як «запеклого злочинця проти людства». Наприклад, 6 лютого 1946 р. на засідання першої сесії Генеральної асамблеї ООН у Лондоні цього публічно домагався знаний український письменник Микола Бажан, який виступав від імені радянської України (уміли ж радянські люди використовувати безхребетних українців!). Після цього підрозділи американської військової поліції, що знаходилися в Західній Німеччині, отримали вимогу затримати С.Бандеру.

Крім того, радянські спецслужби постійно організовували замаху на нього. Відомо шість таких замахів. Радянська влада бачила в особі С.Бандери одного з найбільших своїх ворогів.

Ситуацію ускладнювало й те, що в самому середовищі ОУН (бандерівців) за кордоном намітилися ідейні та організаційні розходження. До С.Бандери та його прихильників сформувалася опозиція, осередком якої стала газета «Український самостійник». Опозиціонерів очолив Л.Ребет, котрий представляв «м'яку», компромісну лінію в середовищі українських націоналістів. Опозиціонери вимагали демократизувати

діяльність ОУН, а також змінити ідеологію організації, прийнявши деякі соціалістичні елементи. Це ніби обумовлювалося реаліями боротьби УПА на радянських землях. С.Бандера був категорично проти змін, пропонованих опозиціонерами. На знак протесту проти «підшивання під фірму ОУН неокомунізму» С.Бандера 22 серпня 1952 р. зрікся посади Голови Проводу ОУН. Та все ж 5-та конференція закордонних частин ОУН знову обрала його керівником. Висловлюючи свою вдячність за виявлену довіру, він сказав: «Дякую! Смертний вирок приймаю».

В останні роки свого життя С.Бандери зарекомендував себе як безкомпромісний борець проти комуністичної системи. Зокрема, під його керівництвом у діаспорі бандерівці організували потужний міжнародний рух — Антибільшовицький Блок Народів (АБН). При цьому провідник не мав якихось ілюзій щодо політики США. Так, у листі до членів ОУН від лютого 1953 р. вказував на співпрацю США й СРСР. Дозволю собі навести невеликий уривок з цього листа: «На жаль і на не користь українській визвольній справі, політика США активізується по лінії піддержки московського білого імперіалізму — єдінородства. При цьому вона не тільки ігнорує самостійницькі стремління України й інших давнопоневолених Москвою народів, але проявляє намагання підкорити їх московським імперіалістичним тенденціям, заставити українські політичні сили відступити від основної мети визвольних змагань і прийняти мінімальну ціль: усунення большевицького режиму й системи з дальшою приналежністю України до російської імперії в нових устроєвих формах».

Ніби ці слова недавно писані!

Не дивно, що радянські спецслужби намагалися усунути С.Бандеру. Занадто багато проблем він їм створював. Після кількох невдалих замахів на провідника ОУН КГБ все-таки вдалося здійснити його вбивство. Сталося це 15 жовтня 1959 р. в Мюнхені, неподалік квартири, де мешкала сім'я Бандер. Провідник ОУН був убитий спеціальним пістолетом, зарядженим отруйною речовиною. Саме вбивство мало виглядати так, що С.Бандера помер від серцевого нападу. Вбивцею став агент КГБ Богдан Сташинський — до речі, українець, народжений під Львовом.

Як не парадоксально, але смерть провідника ОУН послужила українським націоналістам. Це, можливо, виглядає дивно. І знову містично!

Отож, уже при перших оглядах тіла С.Бандери виникла підозра, що то не просто смерть від серцевого нападу, а вбивство. Однак довести було неможливо. Та не минуло й двох років, як Б.Сташинський здався німецькій поліції і розповів, як усе було.

За цим стояла ціла трагічно-романтична історія. Б.Сташинський, перебуваючи в Східному Берліні, закохався в місцеву дівчину Інге Поль. Прибувши після здійсненого вбивства С.Бандери до Москви, мав аудієнцію в голови КГБ О.Шелєпіна і попросив у нього дозволу одружитися з Інге. Як виняток йому дозволили, але при умові, що дружина прибуде до Москви і стане співробітником КГБ. Інге не поділяла комуністичних поглядів, не симпатизувала СРСР, і коли Б.Сташинський розповів, хто він, була просто шокована. Та все ж кохання перемогло. Вони одружилися й поїхали до Москви. Тут Інге завагітніла

і вирішила повернутися до батьків у Східну Німеччину. Б.Сташинського не пустили з нею. У Німеччині вона народила сина. Але батькові так і не дозволили побачитися з дружиною та новонародженим. Через кілька місяців дитина померла. Лише тоді під прискіпливим наглядом кегебістів Б.Сташинський приїхав до своєї дружини. Зустрівшись, вони вирішили втікати на Захід. Не без труднощів їм це вдалося. Буквально в останній день перед спорудженням Берлінської стіни (чим не символічно?), Богдан та Інге опиняються в західній частині міста, де Б.Сташинський здався поліції.

У жовтні 1962 р. (майже через три роки після вбивства С.Бандери — теж символіка!) відбувся сенсаційний судовий процес у Карлсруе (ФРН), де судили Б.Сташинського. Там детально висвітлювалося, як готувався й здійснювався замах на лідера ОУН. Провідні газети світу писали про цей процес. Фактично то був суд над злочинами комуністичної системи — комуністичний Нюрнберг.

С.БАНДЕРА, УКРАЇНОФОБИ ТА ХОХЛИ

Іноді можна почути: мовляв, С.Бандера — це лише символ. Як на мене, не зовсім так. Звісно, є в ньому багато й символічного. Однак, акцентуючи увагу на символічні аспекти, ми забуваємо, що С.Бандера був талановитим політиком, організатором — людиною, яка могла перетворювати поразки в перемоги. Водночас то був політик ідейний. І — головне: абсолютно україноцентричний, зорієнтований на власні сили, а не на підтримку ззовні. Він мав якраз ті якості, яких так бракує сучасним українським політикам.

Які б не були складні обставини, але під керівництвом С.Бандери ОУН стала ефективною структурою, що помітно впливала на українське життя. Цього не могли не розуміти радянські керівники, котрі вчинили вбивство провідника. Після смерті С.Бандери ОУН «стишила ходу».

Тепер уявімо, що вбивства 15 жовтня 1959 р. не було. С.Бандері вдалося прожити ще десять, а то й двадцять років. Думаю, історія ОУН, і, зрештою, історія України була б дещо іншою. Сподіваюся — кращою. Але це щось із галузі альтернативної історії.

Перейдемо до питання, поставленого з самого початку. Чому С.Бандеру боялися й бояться українофоби, розпускаючи про нього найнеймовірніші плітки, всіляко очорнюючи?

Дуже просто: вони бояться, що він стане взірцем для українців. І тоді українці нарешті стануть українцями. І поставлять своїх старших-молодших братів-сестер на місце. А так можна цим українцям сідати на голову, успішно вішаючи на вуха ідеологічну локшину, що дехто успішно робить.

Та полишимо тих українофобів. Вони принаймні знають, чого хочуть.

Перейдемо до хохлів, сиріч несвідомих українців... У них до С.Бандери ставлення специфічне. Ніби вони не проти пошанувати цю Велику Людину, та думають — аби чогось такого не трапилось.

Яскравий приклад зі згадуваним телешоу «Великі українці». Виявляється, серед «засвічених» українських інтелектуалів не знайшлося нікого, хто б міг стати «адвокатом» С.Бандери. Довелося відбутися за всіх Вахтангу Кіпіані — чоловікові з «типово українським» ім'ям та прізвищем.

А хіба не типово хохлацькою вийшла ситуація з присвоєнням С.Бандері звання Героя України? Замість того, щоб зробити це, приміром, до столітнього ювілею провідника ОУН, колишній Президент дав звання Героя «під завісу», тоді, коли програв вибори, але ще трохи лишався Президентом.

Нарешті, типово хохлацькою є донецька судова тяганина навколо присвоєння звання Героя С.Бандері. Тільки ось що цікаво — виявляється, серед українських адвокатів не знайшлося людини, яка б могла постояти за провідника ОУН. Агов, де юристи національно-свідомих партій!? Зате знайшовся... російський адвокат Роман Орехов. Який, до речі, переїхав в Україну з Росії, вивчив (!) українську й принципово нею спілкується.

Виявляється, і після смерті С.Бандера здатний творити чудеса.

Петро Кралюк, <http://www.day.kiev.ua/299428>

